

SEIA, *Quaderni dell'Istituto di Storia Antica*, editată de Università degli Studi di Palermo, 1, Palermo, 1984, 194, p.

Continuînd linia de cercetare deschisă de revista KOKALOS, concepută și condusă de Eugenio Manni, care a avut drept câmp de investigație istoria Siciliei antice, noua revistă a Institutului de istorie antică din Palermo își propune în primul său număr să abordeze nu numai teme specifice privind istoria siciliană, ci și subiecte de interes general ale antichității, fiind astfel deschisă tuturor cercetătorilor cu contribuții în acest domeniu.

Numărul inaugural al revistei SEIA cuprinde studii științifice diverse ca tematică și modalitate de investigație, acoperind în timp întreaga istorie antică. Un loc important îl deține în cadrul revistei studiile mitologice — adevărate cercetări foarte bine documentate, atît în ceea ce privește literatura clasică, cît și lucrările de specialitate cele mai recente — dintre care menționăm: P. Anello, *Polifemo e Galatea*; A. M. Melia, *Lessico mitografico narativo dai Fasti di Ovidio*, ca și studiul Nicoletti Cusumano consacrat istoricului maghiar Károly Kerényi, foarte cunoscut datorită lucrărilor sale în domeniul istoriei religiilor — *Mito, mitologema e mitologia in K. Kerényi*. Deosebit de interesant este studiul Rosalinei Marino, *La provincializzazione della Gallia Cisalpina*, care încearcă să stabilească, pe baza cercetării atente și competente a izvoarelor literare și epigrafice, momentul în care *Gallia Cisalpina* este provincie în Italia în înțelesul juridic al termenului.

Giuseppe Martorana ne oferă în articolul *L'ambivalenza di sacer*, bazat pe analiza unui text al lui Festus, o imagine inedită a sacralității și anume componenta sa malefică, care are efect negativ asupra lui *homo sacer*, determinînd pierderea de către acesta a dreptului de a aparține lui *populus Romanus*, devenind astfel un *nihil*, o simplă prezență fizică. Același autor, analizînd în plan religios momentul de criză reprezentat de anul 217 î.e.n. la Roma, surprinde în studiul *Tempo di Annibale e tempo di Saturno* semnificația Saturnaliilor organizate în acest an: ele au marcat un timp nou, timpul lui Saturn, care a apărut prin îndepărtarea vechiului și a primejdiei reprezentate de timpul lui Hannibal, ducînd la renașterea Romei ("sărăcită chiar și de mituri" în acest moment de criză) în plan religios, politic și militar.

Giuseppe Martorana, în aceeași manieră deosebită, face o incursiune în mitologia greacă, romană și creștină pentru a evidenția rolul pe care l-a avut apariția femeii asupra istoriei umanității (studiu *Nascita della Donna e storia umana*). Concluzia la care ajunge autorul este că nașterea femeii a reprezentat separarea vieții oamenilor de cea a zeilor.

Revista mai cuprinde și alte articole atractive, desigur, însă că alegerea celor prezentate este pur subiectivă.

Prin tematică, prin orizontul problematicei îmbrățișate, prin sursele documentare folosite, SEIA reflectă un înalt nivel științific al semnatărilor studiilor din cuprinsul ei. Această revistă, aflată sub patronajul zeiței germinăției, SEIA, în mod sigur va da în viitor multe roade pe tărîmul istoriei antice.

VIORICA BOLINDET

Beneficiarii. Kolloquium über eine römische Heerescharge (3—5 decembrie 1990, Osterburken)

Orașelul german Osterburken se află situat în nord-estul landului Baden-Württemberg, chiar pe traseul vechii frontiere romane (*limes*) a provinciei Germania Superior. Încă din secolul trecut se cunoșteau aici vestigii romane, iar diferite cercetări arheologice scoseseeră la lumină ruinele unor fortificații. În ultimii ani ai deceniului nouă al acestui secol, construcția unui pod a prilejuit o descoperire excepțională: un sanctuar cu peste 20 de inscripții, toate înălțate de gradați din armata romană numiți *beneficiarii*. Cercetarea vestigiilor descoperite a fost corelată așadar cu studierea completă a acestei funcții în armata romană. Tocmai în acest scop a fost organizat, sub titlul de mai sus, un colochiu internațional.

Participarea nu a fost numeroasă: cam 40 specialiști, dintre care doar 12 au prezentat comunicări. Tocmai acest lucru a permis discuții foarte detaliate, aprofundarea maximă a tuturor subiectelor — ceea ce a constituit de fapt principalul câștig al reuniunii. Alături de arheologii germani au fost de față invitați din Anglia, Franța, Elveția, Iugoslavia și România.

Colochiul a beneficiat de condiții excelente, asigurate atît de serviciul arheologic al landului cît și de primăria orașului Osterburken. Un rol important a revenit Societății locale de istorie, care numără membri mulți și entuziaști din toate categoriile sociale. Interesul cetățenilor pentru istoria localității lor, eforturile depuse pentru conservarea vestigiilor descoperite și căldura cu care au întîmpinat această manifestare științifică au fost impresionante.

Prima parte a lucrărilor a constat din prezentarea exhaustivă a recentelor descoperiri arheologice. Trebuie spus că cercetările de salvare au fost făcute și valorificate exemplar, sub conducerea unui arheolog reputat, dr. Egon Schallmayer, de către o echipă amplă de colaboratori — unui plății, alții voluntari. Cercetările au avut un pronunțat caracter interdisciplinar. Alături de migăloase săpături arheologice și studierea completă a descoperirilor s-au mai făcut și investigații biologice ori de istorie

a climei, au fost cercetate atent resturile construcțiilor de lemn și s-a procedat la reconstituirea lor detaliată. Rezultatele acestei munci au fost prezentate de E. Schallmayer, respectiv de arhitectul S. Huther. Ei au conturat o imagine detaliată a unui templu de lemn cu numeroase faze și refaceri, în curtea căruia s-au ridicat vreme de peste un secol importante inscripții de piatră. Pentru studierea completă a acestui material epigrafic s-a realizat și o colecție a tuturor inscripțiilor din lumea romană referitoare la *beneficiarii*, editată în foarte bune condiții grafice și care a fost pusă la dispoziția participanților¹; de fapt, el constituie primul volum din seria completă a descoperirilor de la Osterburken.

O a doua parte a lucrărilor colocviului a cuprins studii asupra altor centre din lumea romană unde s-au descoperit numeroase inscripții puse de *beneficiarii*. M. Mirkovic a expus descoperirile de la *Sirmium*: un templu cu peste 80 de asemenea inscripții — studiate cu multă finețe de către autoare. Acest bogat material epigrafic permite multe precizări asupra duratei și modalității exercitării serviciului de *beneficiarius*. Iar D. Isac a înfățișat noile cercetări de la Cașeu, unde a existat cu siguranță o *statio de beneficiarii*; dacă aici materialul epigrafic era în general cunoscut, atenția a fost reținută mai ales de corelarea datelor din inscripții cu cele mai recente rezultate ale săpăturilor arheologice. Rămâne deschisă problema identificării pe teren a unei *statio*. Din păcate, descoperirile recente de la *Alburnus Maior* n-au mai putut fi prezentate în acest cadru.

În sfârșit, o a treia categorie de materiale au reprezentat-o studiile asupra acestei categorii de militari romani. Au fost audiate contribuții referitoare la: prezența lor pe limesul Germaniei Superior (E. Schallmayer), izvoarele literare și papirologice despre *beneficiarii* (N. B. Rankov), locul lor în ierarhia militară (J. Ott), originea și statutul lor social (C. Preuss), rolul lor în viața municipală (R. Ardevan), orizontul lor religios (J. Nélis-Clement). K. Eibl a studiat amănunțit reprezentările plastice de *beneficiarii*, precum și lăncile specifice lor (obiecte reale și simple imitații miniaturale, cu altă funcționalitate). S-au putut desprinde câteva constatări majore: 1) *beneficiarius* este o funcție importantă, dar care de obicei nu duce la promovări ulterioare; 2) foștii *beneficiarii* pătrund în rîndul elitei provinciale, au o stare materială bună și joacă un rol însemnat în societate; 3) dedicațiile lor către zei au un pronunțat caracter oficial, fiind îndeosebi "obligații de serviciu"; ei n-au jucat un rol însemnat în răspîndirea cultelor orientale; 4) cunoscîndu-se în general atribuțiile lor (gradații detașați pentru supravegherea podurilor, punctelor importante de frontieră și de circulație rutieră, ca și a zonelor miniere), se poate face o veritabilă "hartă" cu locurile unde este de așteptat să se găsească *stationes* conduse de *beneficiarii* — ceea ce deschide perspective neașteptate arheologiei romane provinciale.

Se poate conchide că acest colocviu reprezintă un incontestabilă cîștig pentru știința antichității romane. El aduce nu doar studierea exhaustivă a unei categorii precise de militari romani, ci — tocmai prin aceasta — suscită noi direcții de cercetare și contribuie la o înțelegere mai nuanțată a societății din provincii. În seria de publicații ale descoperirilor de la Osterburken își vor găsi locul și toate materialele prezentate în cadrul colocviului.

Prin amabilitatea gazdelor, participanții au putut vizita vestigiile antice din localitate și excelențel muzeu arheologic roman — muzeu susținut exclusiv prin inițiativa și efortul material al Societății de istorie din localitate. Alături de monumente impresionante și reconstituiri riguroase ale unor porțiuni dintr-o instalație termală, există acum în muzeu o adevărată "sală a beneficiarilor", care cuprinde descoperirile din incinta sacră recent cercetată (piesele de lemn, aflate încă la restaurare, vor fi expuse ulterior în același cadru). O mențiune aparte se cuvine conferinței festive de la încheierea lucrărilor, în cadrul căreia conducătorul colectivului de cercetare de la Osterburken a prezentat (cu toată rigoarea științifică necesară) rezultatele obținute, în fața a sute de cetățeni ai orașului. Este greu de imaginat un auditoriu atât de eteroclit, și totuși atât de interesat, disciplinat și chiar competent — cum reieșea din întrebările puse. S-a dovedit cu această ocazie atât posibilul rol cultural al arheologiei "de vîrf", cît și o apetență reală a mediului social pentru forme mai elaborate de cultură istorică.

Putem spune așadar că atât cercetarea de la Osterburken cît și colocviul ce i-a fost consacrat constituie adevărate modele ale genului. Sunt exemple de urmat și subiecte de meditație pentru toți specialiștii domeniului, ca și pentru forurile diriguitoare ale cercetării arheologice.

RADU ARDEVAN

¹ S-au întocmit chiar machete ale diferitelor faze ale monumentului; apoi, cu ajutorul unor camere TV miniaturale (de felul celor folosite în chirurgie), s-au obținut imagini de interior, așa cum vor fi fost vizibile acum două milenii.

² Egon Schallmayer, Kordula Eibl, Joachim Ott, Gerhard Preuss, Esther Wittkopf, *Der römische Weihebezirk von Osterburken I. Corpus der griechischen und lateinischen Beneficiarius-Inschriften des Römischen Reiches (= Forschungen und Berichte zur Vor- und Frühgeschichte in Baden-Württemberg, Band 40)*, Stuttgart, 1990, 870 p.

³ V. Wollmann, *AIIA*, XXVII, 1985—1986, p. 253—295. Reținut de alte obligații, autorul nu a mai putut participa la colocviul de la Osterburken.